

ਗਹਿਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ

(23:1-12)

ਅਧਿਆਇ 23 ਤੋਂ 25 ਤਕ ਦੇ ਮੱਤੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਅਧਿਆਇਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਤੇ ਛੇਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇੰਜੀਲ ਇਸ ਮੁੱਖ ਵੰਡ ਦਾ ਅੰਤ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ‘ਜਾਂ ਯਿਸੂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹਟਿਆ’ (26:1; ਵੇਖੋ 7:28; 11:1; 13:53; 19:1)। ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਲਿਖਤ ਸੰਦੇਸ਼ (ਅਧਿਆਇ 23) ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸੰਦੇਸ਼ (ਅਧਿਆਇ 24; 25) ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਯਹੂਸਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਆਖ਼ਰੀ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਇ 22 ਦਾ ਅੰਤ ਇਸ ਸਾਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ‘ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਬਚਨ ਤੀਕਰ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦੇ ਸੱਕਿਆ, ਨਾ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹਿਆਉਂ ਪਿਆ ਜੋ ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ’ (22:46)। ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਯਹੂਦੀ ਰਹਿਬਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਭੀੜ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ (23:1)। ਉਹ ਕਈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵੇਲੇ ਯਹੂਦੀ ਰਹਿਬਰਾਂ ਭਾਵ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰ. ਟੀ. ਫ੍ਰਾਂਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਆਪਣੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰੀਅਤ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੜਦਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਹੱਦ ਤਕ ਮੰਨਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਉਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੂਸਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ (23:1-12); ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਅਮਲ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕਪਟੀ ਸਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਆਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਹੋਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜਾ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪਟ ਭਰੇ ਵਿਹਾਰ ਲਈ ਸਤ ਹਾਏ ਆਖੀਆਂ (23:13-36), ਉਸ ਨੇ ਯਹੂਸਲਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਕਰਕੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕੀਤਾ (23:37-39)। 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਰੋਮੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ (23:1-4)

¹ਤਦ ਯਿਸੂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ²ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਮੂਸਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ³ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਜੋ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਪਾਲਣਾ

ਕਰਨੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ। 'ਉਹ ਭਾਰੇ ਬੋਝ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੁੱਕਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਖਿਸਕਾਉਣ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ।

ਆਇਤ 1. ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਦੁੱਖ ਭੋਗਣ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੀ ਸੀ। ਲੂਕਾ ਨੇ ਇਕ ਫ਼ਰੀਸੀ ਨਾਲ ਖਾਣੇ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ (ਲੂਕਾ 11:37-52)। ਯਿਸੂ ਉਸ ਦੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਬਦਲਾਅ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਆਇਤ 2. ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਕਪਟ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਤੋਬਾ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਬੀ (ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ) ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਸੀਹਾ (ਯਿਸੂ) ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੂਲ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (1 ਇਤਿਹਾਸ 24:6)। ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਦੌਰਾਨ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਜਮਾਤ ਬਣ ਗਈ। ਇਹ ਲੋਕ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਸਮਰਪਤ ਸਨ। ਅਜ਼ਰਾ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ (ਅਜ਼ਰਾ 7:6, 11, 12; ਨਹਮਯਾਹ 8:1, 4, 9, 13; 12:26, 36)। ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਆਨ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ (2:4 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਦਾ ਸਹੀ ਸਹੀ ਸਮਾਂ ਅਗਿਆਤ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜਮਾਤ ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਜ਼ਾਲਿਮ ਰਾਜੇ ਅੰਤਿਓਕੁਸ ਏਪੀਫ਼ੇਨ ਦੇ ਜੁਲਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਈ. ਪੂ. ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲ ਨੂੰ, ਖ਼ਾਸਕਰ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਜੋ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਯੂਨਾਨੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।^੧ ਅੰਤਿਓਕੁਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਅਖ਼ੀਰ ਮੱਕਾਬੀਆਂ ਦੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਨਾਲ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਉਭਾਸ ਮਕੈਰਿਉਸ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਅਥੋੜਾ' (ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ 'ਮੱਕਾਬੀ' ਤੋਂ ਭਾਵ 'ਹਥੋੜਾ') ਹੈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਫੇਰ ਤੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।^੨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਮਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਇਕ ਵੱਡੀ ਜਮਾਤ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਪਾਏ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੜੇ ਪਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ (3:7 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)।

ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਫ਼ਰੀਸੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਯਿਸੂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਲਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ (5:20; 12:38; 15:1)। ਅਧਿਆਇ 23 ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਈ ਝਿੜਕਾਂ ਕਰਕੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਕਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਨੱਪਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਝ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ

12:32-34; ਲੂਕਾ 7:36; 13:31; ਯੂਹੰਨਾ 3:1, 2; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 15:5)। ਫਿਰ ਵੀ ਯਿਸੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅੱਖੜ, ਕਪਟੀ ਸ਼ਰੀਅਤ ਪ੍ਰਸਤ ਸਨ।

ਬਾਅਦ ਦੇ ਰੱਬੀਆਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਵਿਚ ਕਪਟ ਵੱਲ ਝੁਕਾਅ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਦ ਜਰੂਸਲੇਮ ਟਾਲਮੁਡ ਵਿਚ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ:

1. 'ਮੋਢੇ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰੀਸੀ' ਧਰਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ [ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਵੇਖ ਸਕਣ]।
2. 'ਜ਼ਰਾ ਰੁਕੇ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰੀਸੀ'—ਜ਼ਰਾ ਰੁਕਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਜ ਕਰ ਸਕਾਂ।'
3. 'ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰੀਸੀ'—ਉਹ ਇਕ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
4. 'ਸੂਮ ਫ਼ਰੀਸੀ'—'ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਾਂ।'
5. 'ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਉ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰੀਸੀ'—'ਮੈਨੂੰ ਵਿਖਾਓ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਵਿਖਾਵਾਂਗਵਾ।'
6. 'ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰੀਸੀ' ਭਾਵ ਖੁਦਾ ਦਾ ਖੌਫ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।
7. 'ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਣਿਆ ਫ਼ਰੀਸੀ'—ਭਾਵ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।'

ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਮੂਸਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ [*kathedra*] ਸਨ। ਯਹੂਦੀ ਰੱਬੀ ਸਿਖਾਉਣ ਵੇਲੇ ਰਵਾਈਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ 5:1; 13:2; 24:3; 26:55; ਲੂਕਾ 4:20)। ਕੁਝ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਵਿਚ ਸਚਮੁਚ ਵਿਚ ਇਕ ਗੱਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੂਸਾ ਦੀ ਗੱਦੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਗੱਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਡੇਲੋਸ ਦੇ ਯੂਨਾਨੀ ਟਾਪੂ, ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਡਿਊਰਾ ਯੁਰੋਪਸ ਅਤੇ ਇਸਰਾਏਲ ਵਿਚ ਹੱਕਾਤ ਤਿਬਰਿਆਸ, ਖੁਰਾਜ਼ੀਨ ਅਤੇ ਏਨ ਗੇਦੀ ਨਾਮਕ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ।^੯ ਆਦਰ ਯੋਗ ਰੱਬੀ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਵੇਲੇ ਮੂਸਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵਾਲੀ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਗੱਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀ ਕੋਈ ਹਦਾਇਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ, ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਆਇਤ 3. ਯਿਸੂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨ। ਯਿਸੂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ (5:17-48; 12:1-8; 15:1-20; 16:5-12; 19:1-12)। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਖੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਉਹ ਮੂਸਾ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਣ ਉੱਥੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ।

'ਕਪਟ' ਦੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਯਿਸੂ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਦਿੱਤੀ 'ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ।' NIV ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, 'ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਨੂੰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।' ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੌਲਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ,

ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਯਹੂਦੀ ਸਦਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾ ਉੱਤੇ ਆਸਰਾ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਉੱਤੇ ਘਮੰਡ ਕਰਦਾ। ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਚੰਗੇ ਚੰਗੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਪਰਤੀਤ ਹੈ ਭਈ ਮੈਂ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਨਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਾਲਕਾਂ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਅਰ ਸੱਚ ਦਾ ਸਰੂਪ ਜੋ ਸ਼ਰਾ ਵਿਚ ਹੈ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ। ਤਾਂ ਫੇਰ ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਦੂਏ ਨੂੰ ਸਿਖਾਲਦਾ ਹੈਂ ਕੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਲਦਾ? ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਭਈ ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ ਕੀ ਆਪ ਹੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਆਖਦਾ ਹੈਂ ਭਈ ਜ਼ਨਾਹ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕੀ ਆਪ ਹੀ ਜ਼ਨਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੋਂ ਘਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਕੀ ਆਪੇ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾ ਉੱਤੇ ਘਮੰਡ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਕੀ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? (ਰੋਮੀਆਂ 2: 17-23)।

ਆਇਤ 4. ਯਿਸੂ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਕਪਟ ਦੇ ਕਈ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਉਹ ਭਾਰੇ ਬੋਝ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੁੱਕਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਿਆਂ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਖਿਸਕਾਉਣ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ।’ ਇਸ ਰੂਪਕ ਦਾ ਅਧਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਿਓਨ ਮੌਰਿਸ ਨੇ ਇਸਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਬੋਝ ਰੱਖਣਾ, ਉਸ ਬੋਝ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਜਾਂ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਉਹ ਬੋਝ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਜਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਕੰਮ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੋਝ ਭਾਰਾ ਅਤੇ ਨਾ ਚੁੱਕਣ ਯੋਗ ਹੋਵੇ— ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣਾ ਅਤੇ ਚੁੱਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ।⁷

‘ਭਾਰੇ ਬੋਝ’ ਉਹ ਕਈ ਨਿਯਮ, ਕਾਇਦੇ ਅਤੇ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸ਼ਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਈ ਯਹੂਦੀ ਖ਼ੁਦ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਮੂਸਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਭਾਰੀ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 15: 10)। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਇਹ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ‘ਤੂੰ ਸੱਬਤ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਣ ਕੇ ਚੇਤੇ ਰੱਖ’ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਅਸਾਨ ਸੀ (ਕੂਚ 20: 8) ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੋਝ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।⁸ ਯਹੂਦੀ ਰੱਬੀਆਂ ਨੇ ਸਤਵੇਂ ਦਿਨ ਦੇ ਅਰਾਮ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਜਦ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਦੀ ਸਬਤ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਸ਼ਰਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (12: 1-8; ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 5: 5-13)। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਕਾਇਦੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਦਕਿ ਇਹ ਸ਼ਰੀਅਤਪ੍ਰਸਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਝਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਖਿਸਕਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਕੰਮੇ ਸਨ।

ਬੰਨ੍ਹਣ ਅਤੇ ਖੋਲਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮੱਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (16: 19; 18: 18 ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੇਖੋ)। ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਸੂਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਨਿਯਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅਤੇ ਭਾਰੇ ਸਨ। ਜਦਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਆਖਿਆ ਕਿ ‘ਮੇਰਾ ਜੂਲਾ ਹੌਲਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਭਾਰ ਹਲਕਾ ਹੈ’ (11:30)।

ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਵਿਖਾਉਣੀ (23:5-12)

⁵ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਖਲਾਵੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਵੀਤ ਚਾਉੜੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਝਾਲਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ⁶ਅਤੇ ਮਿਹਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਅਗਲੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ⁷ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਨਾਮ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ। ⁸ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਮੀ ਨਾ ਕਹਾਓ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਇੱਕੋ ਹੈ ਅਰ ਤੁਸੀਂ ਸੱਭੋ ਭਾਈ ਹੋ। ⁹ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਨਾ ਆਖੋ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਇੱਕੋ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਕਾਸ਼ ਉੱਤੇ ਹੈ। ¹⁰ਅਰ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਕਹਾਓ ਕਿਉਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਲਕ ਇੱਕੋ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਮਸੀਹ। ¹¹ਪਰ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ ਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਟਹਿਲੂਆ ਹੋਵੇ। ¹²ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਆਇਤ 5. ਪਹਾੜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਨੇ ਦਾਨ ਦੇਣ, ਦੁਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਉਦਾਹਰਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ (6: 1-18)। ਇੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਕੰਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਖਲਾਵੇ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਵੀਤ ਚਾਉੜੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਝਾਲਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਨ। ‘ਤਵੀਤ’ ਆਇਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਮੱਥੇ ਜਾਂ ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ ਨੇ ਕੁਮਰਾਨ ਦੀ ਗੁਫ਼ਾ ਨੰਬਰ 1 ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਦੋ ਪੱਕੇ ਤਵੀਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਸਮ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਇੰਚ ਲੰਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪੱਤਰੀਆਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਾਰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਖਾਨੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੂਚ 13:9, 16; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 6:8; 11:18 ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਵੀਤਾਂ ਮੱਥੇ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਵੀਤ 1/3 ਇੰਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਖਾਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਛੋਟੀ ਪੱਥਰੀ ਵਿਚ ਬਰੀਕ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰੇ ਆਇਤਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਤਵੀਤ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।⁹

‘ਤਵੀਤ’ (*phulakterion*) ਦਾ ਅਰਥ ‘ਰਖਵਾਲੀ’ ਜਾਂ ‘ਤਵੀਤ’ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੱਬੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। *tefiēn* ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ‘ਦੁਆਵਾਂ’ ਹੈ ਅਤੇ *totaphoth* ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 6:8 ਅਤੇ 11:18 ਵਿਚ ‘ਤਵੀਤ’ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਰੱਬੀਆਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਦੀ ਸ਼ਬਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।¹⁰ ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਕਥਨ ਸਨ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਵਚਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹੇ। ਆਪਣੇ ਤਵੀਤਾਂ ਨੂੰ ਚੌੜਿਆਂ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਯਹੂਦੀ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੜੇ ਸਮਰਪਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਯਹੂਦੀ ਆਪਣੇ

ਮੱਥਿਆਂ ਤੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਸੋਗ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਚਮੜੇ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

‘ਝਾਲਰਾਂ’ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਯਾਦ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ‘ਝਾਲਰਾਂ’ ਜਾਂ ‘ਫੁੰਮਣ’ (NRSV) ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰੀ ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ (ਗਿਣਤੀ 15:38-40; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 22:12)। ਯਿਸੂ ਆਪ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ (9:20; 14:36)। ਪਰ ਕਪਟੀ ਫ਼ਰੀਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਤਵੀਤ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਗਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਤਵੀਤ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੰਮਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਤਵੀਤ ਹੁੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਅੱਜ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਇਤ 6. ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਮਿਹਮਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਾਂ ਵਿਚ ਅਗਲੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਾਅਵਤ ਵਿਚ ਮਿਹਮਾਨਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਦੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਰੀਤ ਸੀ।¹¹ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਆਦਰ ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਭ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਰਤਿਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਦੇ ਭੋਜ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚੁਣ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਟਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਦੂਆ ਉੱਥੇ ਬੈਠ ਸਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਲੂਕਾ 14:7-11)। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੁਆਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਲੀਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ (23:11, 12)। ਯਾਕੂਬ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਹੀ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰਥੀ ਬੇਨਤੀ ਲਈ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਂਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (20:20-23)।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਵਿਚ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਉੱਚੇ ਮੰਚ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੰਚ (*bema*) ਵਿਚ ਇਕ ਮੇਜ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਪਵਿੱਤਰ ਲਿਖਤ ਪੜਨ ਲਈ ਪੱਤਰੀਆਂ (ਲੂਕਾ 4:16, 17), ਮੂਸਾ ਦੀ ਗੱਦੀ (23:2) ਅਤੇ ‘ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ’ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇੱਥੇ ਹੈ। ਇਹ ਥਾਵਾਂ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਹਿਬਰਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਖ਼ਾਸਕਰ ਮੰਡਲੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਸਿਨਾਗੋਗ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ।¹² ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਈ ਉੱਚੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ।

ਆਇਤ 7. ਗੁੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪਰਨਾਮ ਲੈਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਕਹਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਗਲਤ ਆਦਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ‘ਬਜ਼ਾਰਾਂ’ ਸਮਾਜਿਕ ਇਕੱਠ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਰੀਫ਼ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਆਮ ਸਲਾਮ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਧ ਉੱਚਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

‘ਸੁਆਮੀ ਜੀ’ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ’ ਜਾਂ ‘ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ’ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰੂ ਲਈ ਸਨਮਾਨਤ ਅਹੁਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੋਹਾਂ

ਨੂੰ ਇਸੇ ਰੁਤਬੇ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 9:5; 11:21; ਯੂਹੰਨਾ 1:38, 49; 3:2, 26)। ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਇਆ ਹੈ:

ਸੁਆਮੀ ('ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ') ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਕ ਸਨਮਾਨਿਤ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ। ਰੱਬੀਆਂ ਦੀ ਰੀਤ ਵਿਚ ਗਮਲੀਏਲ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਸੀ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਰੱਬਾਨ (ਰੱਬੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨਿਤ ਅਹੁਦਾ) ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਟਾਲਮੁਡ ਵੇਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।¹³

ਆਇਤ 8. ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਥੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਵਿਚ *ਸੁਆਮੀ* ਜਾਂ ਰੱਬੀ ਤਾ ਰੁਤਬਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਚਾਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਨਾ ਕਰਨ। ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਰਿਰਦੀ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਦਰਜੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਆਖਰੀ ਮਕਸਦ ਰੱਬੀ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਹੇਠ ਹੋਰ ਚੇਲੇ ਹੋਣੇ।¹⁴ ਪਰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਨਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹਦੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਭਾਉਣੀ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 13:1; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 12:28; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 4:11; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 2:7; 3:2; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:11; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 5:12)। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੀਨ ਬਣਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉੱਚਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਹੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਸੀ। ਸਚਿਆਈ ਸਿਰਫ਼ ਉੱਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲਦੀ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਉਸ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ (28:18-20; ਯੂਹੰਨਾ 14:26; 16:12-15)।

ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਨਾਂਅ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਮਸੀਹੀ ਭਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ (ਵੇਖੋ 12:48-50; ਗਲਾਤੀਆਂ 3:28)। ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸਦੇ ਲੋਕ ਸਭ ਸੇਵਕ ਹੀ ਹਨ (20:25-28)। ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਬਣਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਦੀਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਹੀ ਕੰਮ ਆਵੇਗਾ।

ਆਇਤ 9. ਯਿਸੂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਫ਼ਾਦਰ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਿਹਾ। ਇਹ ਰੀਤ ਬੜੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀ। ਨਿਆਈਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਲੇਵੀ ਯਾਜਕ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਮੰਨਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਨਿਆਈਆਂ 17:10)। ਅਲੀਸ਼ਾ ਨਬੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਏਲੀਯਾਹ ਨੂੰ 'ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ' ਆਖਿਆ ਸੀ (2 ਰਾਜਿਆਂ 2:12)। ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਲੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (2 ਰਾਜਿਆਂ 6:21; 13:14)। ਰੱਬੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲ ਵਿਚ 'ਪਿਤਾ' ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪਰਮੁੱਖ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਨਮਾਨ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।¹⁵

ਯਿਸੂ ਦੁਨੀਆਵੀ ਪਿਤਾਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ (15:4; 19:19; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 6:2; ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 3:21; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 12:9)। ਪੌਲੁਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਿਤਾ ਸਮਾਨ ਮੰਨਦਾ ਸੀ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 4:15; 1 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:2; 2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 1:2; ਤੀਤੁਸ 1:4)।

ਪਤਰਸ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿੰਗ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ, ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਸਬੰਧ ਵੇਖਦਾ ਸੀ (1 ਪਤਰਸ 5:13)। ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ‘ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਓ’ ਅਤੇ ‘ਹੇ ਬੱਚਿਓ’ ਆਖਿਆ (1 ਯੂਹੰਨਾ 2:1, 12, 18, 28; 3:7, 18; 4:4; 5:21)। ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਾਦਰ ਜਾਂ ਪਿਤਾ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਹੀ ਰੁਹਾਨੀ ਪਿਤਾ ਭਾਵ ਫ਼ਾਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ‘ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ ਜਿਹੜਾ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਹੈ’ ਹੈ (6:9; ਵੇਖੋ 5:48; 6:14, 26, 32; 15:13; 18:35)।

ਆਇਤ 10. ਆਇਤ 8 ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਇਤ 10 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਾਲਕ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*kathegtes*) ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਥੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਲੀਡਰ’ (NASB), ‘ਗੁਰੂ’ (NKJV) ਅਤੇ ‘ਉਸਤਾਦ’ (NRSV) ਵੱਖੋ ਵੱਖੋ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ‘ਗੁਰੂ’ (*didasakalos*) ਦਾ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਬਦਲਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ‘ਮਾਲਕ’ ਮਸੀਹ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਹੁਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਲਕ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸਦਾ ਵਚਨ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਆਇਤਾਂ 8 ਤੋਂ 10 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਝੁਕਾਅ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰੋਹਿਤਵਾਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ। ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਇਕ ਪੁਰੋਹਿਤਵਾਦ ਸਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹੈ।¹⁶

ਆਇਤਾਂ 11, 12. ਯਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਭਾਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕੀਤੀ, ‘ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਨੀਵਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।’ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਹੜੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਇਤ 11 ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ 20:26 ਵਿਚਲੀ ਉਸਦੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੇ ਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਟਹਲੁਆ ਹੋਵੇ।’ ਆਇਤ 12 ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ (ਕਹਾਉਤਾਂ 29:23; ਲੂਕਾ 14:11; 18:14; ਫ਼ਿਲਿੱਪੀਆਂ 2:6-9; ਯਾਕੂਬ 4:6; 1 ਪਤਰਸ 5:5, 6)। ਟਾਲਮੁਡ ਦੀਆਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ: ‘ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅੱਗੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੈ, ਹਲੀਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂਅ ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੈ, ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੀਵਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।’¹⁷

~~~ ਸਬਕ ~~~

ਅਸਲ ਧਰਮ (ਅਧਿਆਇ 23)

ਮੱਤੀ 23 ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ‘‘ਹਾਏ’’ ਦਾ ਅਧਿਆਇ’’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (23:13, 14, 15, 16, 23, 25, 27, 29)। (*ouai*) ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘‘ਹਾਏ’’ ਹੋਇਆ ਹੈ ਯਹੂਦੀ ਰਹਿਬਰਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਫ਼ਸੋਸ

ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ੀਲੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖੁਬੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਤੋਂ ਅਸਲ ਧਰਮ ਦੇ ਪੰਜ ਸਬਕ ਸਿੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

1. *ਕੋਈ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮੀ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ* (23: 1-12)। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਿਰਫ਼ ਲੋਕ ਵਿਖਾਵਾ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਵੀਤ ਚੌੜੇ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਝਾਲਰਾਂ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਵਾਲਾ ਰੁਤਬਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਪਸੰਦ ਸਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਅਹੁਦੇ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

2. *ਕੋਈ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋਏ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ* (23: 13, 15)। ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਰਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਜਿੰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

3. *ਕੋਈ ਕੰਮ ਬਿਨਾਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਏ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ* (23:23)। ਯਿਸੂ ਨੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਵਫ਼ਦਾਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਸੌਂਫ ਅਤੇ ਜ਼ੀਰੋ ਵਰਗੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਝਾੜਿਆ। ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਦਕਿ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨਿਆਂ, ਤਰਸ ਅਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

4. *ਕੋਈ ਕੰਮ ਧਾਰਮਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਕਾਰ ਹੈ* (23:29-36)। ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਬਦਲੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

5. *ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਗਲਤ ਹਨ, ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਕ ਗਲਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ* (23: 37-39)। ਉਹ ਤੋਝਾ ਕਰਕੇ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਇਹ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਗਲਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਬਚਾਏ ਹੋਏ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।¹⁸

ਫ਼ਰੀਸੀ (ਅਧਿਆਇ 23)

ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਇਰਾਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸੀ। ‘ਫ਼ਰੀਸੀ’ ਜਾਂ ‘ਅੱਡ ਕੀਤੇ ਹੋਏ’ ਨਾਂਅ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਪਾਪ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇਵਾਂ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਮਸੀਹੀਅਤ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਨੇਕ ਦਰਸ਼ਣ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਵੀ ਯਿਸੂ ਨੇ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਹੀ ਗਲਤੀਆਂ ਨਾ ਕਰ ਬੈਠੀਏ।

1. ਉਹ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ (23:2, 3)।
2. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਹੋਣ (23:4; ਵੇਖੋ 15:1-9)।
3. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਫਿਕਰ ਸੀ (23:5-7)।
4. ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵਾਸਤੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧੜੇ ਵਿਚ ਬਦਲਦੇ ਸਨ (23:13, 15)।
5. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਜਦ ਇਹ ਸਹੂਲਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਵੇ (23:16-22)।
6. ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਸਨ ਪਰ ‘ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਭਗਤੀ’ ਵਿਚ ਨਿਆਣੇ ਸਨ (23:23, 24; ਵੇਖੋ 25:34-46; ਯਾਕੂਬ 1:27)।
7. ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਧਰਮੀ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵਾਂਪਣ ਨਹੀਂ ਸੀ (23:25-28)।
8. ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦੇ ਪਾਪ ਦੁਹਰਾ ਰਹੇ ਸਨ (23:29-36)।

ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

ਆਧੁਨਿਕ ਫ਼ਰੀਸੀਵਾਦ (23:1-12)

ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅਪਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਚੌਕਸ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਹਰੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ ਅਸਾਨ ਹੈ। ਕੋਈ ‘ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੋਣਾ’ ਪਹਿਨ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਨਾ ਹੋਣ ਛੋਟਾ ਸਮਝੇ (ਯਾਕੂਬ 2:2-4)। ਦੁਆ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਲੰਮੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਸਹੀ ਸੋਚ ਵਿਖਾਵੇ ਪਰ ਹਫ਼ਤਾ ਭਰ ਆਪਣੇ ਸਦਾਚਾਰ ਨੂੰ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦੇਵੇ। ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦ ਵੀ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਮਕਸਦ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ, ਉਹ ‘‘ਤੁਸੀਂ ਹੋ’’ ਦੀ ਥਾਂ ‘‘ਮੈਂ ਹਾਂ’’ ਆਖਦਾ ਹੈ।

ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੁਤਬੇ (23:8-10)

ਕਈ ਧਾਰਮਿਕ ਜਮਾਤਾਂ ਨੇ ਉੱਚੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੁਤਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੈਥੋਲਿਕ ਰੀਤ ਵਿਚ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ‘‘ਫ਼ਾਦਰ’’ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਮਾਫ਼ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚੋਲੇ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਯਜਮਾਨ ਇਕਰਾਰ ਜਾਂ ਇਤਰਾਫ਼ ਲਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰੀਸਟ ਨੂੰ ਆਖਦਾ ਹੈ, ‘‘ਫ਼ਾਦਰ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ।’’ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਸਟ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ‘‘ਫ਼ਾਦਰ’’ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਇਕ ਬਨਾਉਣੀ ਕਲਰਜੀ-ਲੇਅਟੀ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਜੋ

ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ (23:8)। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ (ਯਾਕੂਬ 5:16)। ਪਾਪ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋਟੈਸਟੈਂਟ ਰੀਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ‘ਰੇਵਰੰਡ’ ਜਾਂ ਪਾਦਰੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ KJV ਵਿਚ ਜ਼ਬੂਰ 111:9 ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਵਾਰ ‘‘*revrend*’’ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਆਇਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ‘‘*Holy and reverend is his name*’’ ਭਾਵ ‘‘ਉਹ ਦਾ ਨਾਮ ਪਵਿੱਤਰ ਅਤੇ ਭੈਅ ਦਾਇਕ ਹੈ।’’ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਨਾਂਅ ਰੇਵਰੇਂਡ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਭੌਅ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਕੂਚ 20:7)। ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਜਾਂ ਭੈਅ ਦੇ ਯੋਗ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਹੁਦੇ (23:8-10)

ਵਿਲਕਿੰਨ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਾਸ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਨ:

1. *ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਘਮੰਡਾ*। ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਜਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਦੱਸਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਲੱਭਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ (23:8)।

2. *ਧਾਰਮਿਕ ਸਰੋਸ਼ਠਵਾਦ*। ਸਾਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੁਰਗੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ (23:9)।

3. *ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਭਰਿਆ ਕਬਜ਼ਾ*। ਸਾਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਪਰਿਪੱਕ ਚੇਲੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਕਲੀਸੀਆ ਤੇ ਸਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਯਿਸੂ ਹੀ ਹੈ (23:10)।¹⁹ ਡੇਵਿਡ ਸਟਿਵਰਟ

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਆਰ. ਟੀ. ਫ੍ਰਾਂਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਦ ਟਿੰਡੇਲ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1985), 323. ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੇਲੇ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਮੌਕੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੋਕਰ ਦੁਆਈ ਸੀ (15:12)।²¹ ਮੱਕਾਬੀਆਂ 1:20-64. ³ਉਹੀ, 4:36-58. ⁴ਜ਼ਰੂਸਲੇਮ ਟਾਲਮੁਡ ਸੇਟਾਹ 5.5; ਵੇਖੋ ਬੇਰਾਕੋਥ 9.5; ਟਾਲਮੁਡ ਸੇਟਾਹ 22ਬੀ।⁵ ਜੌਂਡਰਵਨ ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡਜ਼ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ, ਮਾਰਕ, ਲੂਕ, ਕਲਿੰਟਨ ਈ. ਆਰਨੋਲਡ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਜੌਂਡਰਵਨ, 2002), 140 ਵਿਚ ਮਾਈਕਲ ਜੇ. ਵਿਲਕਿੰਸ, ‘‘ਮੈਥਿਊ।’’ ਵਿਲਕਿੰਸ ਨੇ ਖ਼ੁਰਾਜ਼ੀਨ ਅਤੇ ਡਿਲੋਸ ਵਿਚ ਗੱਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ⁶ਕੁਝ ਹੱਥਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਵਾਕ ‘‘ਹੋਰ ਸਹਿਣਾ’’ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ (ਵੇਖੋ KJV)। ਇਹ ਵਾਕਅੰਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਖੁੰਝ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਅਚਾਨਕ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੂਕਾ 11:46 ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਬਰੂਚ ਐਮ. ਮੈਜ਼ਗਰ, *ਏ ਟੈਕਸਚੁਅਲ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗ੍ਰੀਕ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਜਿਲਦ 2ਜੀ [ਸਟੱਟਗਰਟ:

ਜਰਮਨ ਬਾਈਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, 1994], 49.) ⁷ਲਿਓਨ ਮੋਰਿਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਪਿੱਲਰ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1992), 573. ⁸ਕੂਚ 16:29; 23:12; 31:13-17; 35:2, 3; ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 26:34, 35; ਗਿਣਤੀ 15:32-36; ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 5:12-15. ⁹ਵਿਲਕਿੰਸ, 141. ¹⁰ਵੇਖੋ ਜੋਸੇਫ਼ਸ *ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼* 4.8.13; ਲੈਟਰਜ਼ ਆਫ਼ ਅਰਿਸਟੋਟਲ 159.

¹¹ਭੂਮੱਧ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਰੀਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਕ੍ਰੇਗ ਐਸ. ਕੀਨਰ ਨੇ *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗੌਸਪਲ ਆਫ਼ ਮੈਥਿਊ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1999), 542-43 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਹਨ। ¹²ਦ *ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ*, ਸੋਧਿਆ ਅੰਕ., ਸੰਪਾ. ਜਿਓਫਰੀ ਡਬਲਯੂ. ਬ੍ਰੇਮਿਲੇ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਸ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1988), 4:680 ਵਿਚ ਵਿਲੀਅਮ ਸੈਮਫੋਰਡ ਲੇਸੋਰ ਐਂਡ ਟਾਮਾਰਾ ਸੀ. ਐਸ. ਕੇ ਨਾਜ਼ੀ, 'ਸਿਨਾਗੋਗ।' ¹³ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, *ਦ ਗੌਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ ਮੈਥਿਊ*, ਪਾਰਟ 2, ਦ ਲਿਵਿੰਗ ਵਰਡ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਆਸਟਿਨ, ਟੈਕਸਸ: ਸਵੀਟ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1976), 110; ਵੇਖੋ ਟਾਲਮੁਡ *ਬੇਰਾਕੋਥ* 3੯; ਬਾਬਾ ਕੈਮਾ 73ਬੀ। ¹⁴ਵਿਲਕਿੰਸ, 142. ¹⁵ਵੇਖੋ ਮਿਸ਼ਨਾਹ *ਪੀਹ* 8.5; ਟਾਲਮੁਡ *ਬੇਰਾਕੋਥ* 6੯; ਜਰੂਸਲੇਮ ਟਾਲਮੁਡ *ਬੇਸਹ* 1.7; ਜੇਨੇਸਿਸ ਰੱਬਾਹ 12.14. 'ਪਿਤਾ' ਲਈ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ *ਅੱਬਾ* ਹੈ (ਰੋਮੀਆਂ 8:15)। ਮਿਸ਼ਨਾਹ ਦੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬਚੇ ਵਿਚ *ਐਬਬ*, ਭਾਵ 'ਪਿਤਾਵਾਂ' ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰੱਬੀਆਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ¹⁶ਰੋਬਰਟ ਐਚ. ਮਾਉਸ, *ਮੈਥਿਊ*, ਨਿਊ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਪੀਬੋਡੀ, ਮੈਸਾਚੂਸੇਟਸ: ਹੈਂਡ੍ਰਿਕਸਨ ਪਬਲੀਸ਼ਰਜ਼, 1991), 215. ¹⁷ਟਾਲਮੁਡ *ਏਰੁਬਿਨ* 13ਬੀ। ¹⁸ਜੈਕ ਵਿਲਹੈਮ *ਆਰਐਸਵੀਪੀ ਨਿਊਜ਼ ਲੈਟਰ* (1991) ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ¹⁹ਵਿਲਕਿੰਸ, 143.